

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Факультет економічних наук
Кафедра управління земельними ресурсами

ЮЗИК ВІКТОРІЯ АНАТОЛІВНА

УДК 332.3

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ
РЕСУРСІВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВАХ**

Спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій»

АВТОРЕФЕРАТ
дипломної роботи на
здобуття освітнього ступеня
«Магістр»

Миколаїв 2020

Магістерською роботою є рукопис

Робота виконана на кафедрі управління земельними ресурсами в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор (бвз)
Лазарєва Олена Володимирівна
Чорноморський національний
університет ім. Петра Могили
Міністерства освіти і науки України,
професор (бвз) кафедри управління земельними
ресурсами.

Рецензент: **Совщак В.М.**
ТОВ «Український експертний
центр по вимірюванню та оцінці»

Захист відбудеться 17 грудня 2020 р. об 10:00 годині на засіданні ЕК в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили Міністерства освіти і науки України за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 1-а Воєнна, 2а, корпус 10-П.

З магістерською роботою можна ознайомитись у бібліотеці Чорноморського національного університету імені Петра Могили Міністерства освіти і науки України за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10, корпус 1.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі в сільському господарстві Миколаївської області гостро постає проблема неефективного використання земельних ресурсів, яка в свою чергу породжує ряд інших проблем. Внаслідок високої сільськогосподарської освоєності земель, екстенсивного використання ріллі, посилюються процеси їх деградації, ґрунти втрачають свою родючість, в результаті чого знижується урожайність культур, погіршується екологічна ситуація. За останні роки натуральні та вартісні показники економічної ефективності використання сільськогосподарських земель мають тенденцію до зниження. Підвищення значущості цієї проблеми викликано тим, що показники використання земель сільськогосподарського призначення в регіоні є одними з найвищих в Україні - розораність сільськогосподарських угідь досягає 90%.

Ефективне використання земельних ресурсів напряму залежить від ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Стан останніх на сьогоднішній день характеризується зменшенням чистого прибутку, рентабельності операційної діяльності, недосконалою матеріально-технічною базою, недотриманням технологій вирощування сільськогосподарських культур. Відбувається скорочення внутрішніх та іноземних інвестицій в сільське господарство.

Практика діяльності підприємств в ринкових умовах показує, що не стільки важливо мати певний ресурс, як ефективно використовувати його потенціал. Забезпечити високу ефективність сільськогосподарського виробництва та збереження родючості ґрунтів можна тільки через здійснення ефективної аграрної реформи, яка зводиться до формування досконалого економічного механізму господарювання, який також буде сприяти раціональному використанню земельних ресурсів, підвищенню інвестиційної привабливості та переходу управління землекористування на інноваційних шлях розвитку.

У концептуальному плані принципове значення для розроблення теми дослідження мають праці дослідників. Проблема ефективного використання земельних ресурсів та формування економічного механізму господарювання в аграрному секторі АПК була і залишається предметом уваги багатьох українських вчених, серед яких В.Г. Андрійчук, О.В. Гладій, В.В. Горлачук, М.М. Жибак, О.І. Котикова, Л.О. Кримська, П.Т. Саблук, О.В. Семенда, А.Я. Сохнич, В.М. Трегобчук, А.М. Третяк та інші провідні вчені.

В публікаціях цих вчених закладене вагоме теоретико-методологічне підґрунтя збереження, відтворення та використання земельних ресурсів, ефективності діяльності аграрних підприємств, проаналізовано та визначено причини виникнення даної проблеми, розроблено рекомендації щодо її подолання на основі формування економічного механізму. Але постійні зміни, які відбуваються в суспільно-економічному житті країни і зокрема, в сільському господарстві, вимагають поглиблених досліджень щодо ефективного використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах в умовах ринкових трансформацій.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є узагальнення теоретико-методичних основ ефективного використання земельних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами, аналіз та оцінка ефективності використання земельних ресурсів в Миколаївській області та визначення напрямів підвищення ефективності їх використання в сільськогосподарських підприємствах.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність розв'язання таких **завдань**:

- обґрунтувати теоретико-методичні основи ефективного використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах;
- проаналізувати методологічні засади формування та використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств;
- проаналізувати економічну ефективність використання земель сільськогосподарського призначення;

- оцінити ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств;
- запропонувати економічний механізм забезпечення ефективного та раціонального використання земельних ресурсів;
- визначити організаційні заходи з охорони і підвищення родючості ґрунтів у Миколаївській області;
- дослідити ситуаційний підхід у землекористуванні у сільськогосподарських підприємствах.

Об'єктом дослідження є процес ефективного використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах.

Предметом дослідження є теоретичні основи та практичні аспекти процесу ефективного використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові методи дослідження, а саме: аналіз і синтез (при аналізі та оцінці ефективності використання земель та ресурсного потенціалу підприємств), індукція і дедукція (при формуванні висновків), системний аналіз (при розгляді об'єкта дослідження), що забезпечило вирішення поставлених завдань. Зокрема, при узагальненні теоретико-методичних основ ефективного використання земельних ресурсів використовувались прийоми абстрактно - логічного методу, а саме: аналогія та співставлення. Під час аналізу та оцінки використовувались прийоми статистико-економічного методу, а саме: порівняння, групування середніх величин, графічного зображення та табличного подання результатів дослідження.

Інформаційну основу дослідження складають закони України, нормативно-правові акти Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, інформаційні матеріали, що опубліковані у монографіях та інших працях вітчизняних та зарубіжних вчених, аналітичні розрахунки автора, що виконані у процесі наукових досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:
удосконалено:

- теоретико-методичні основи ефективного використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах, які, на відміну від існуючих, свідчать, що серед елементів виробничого потенціалу ключова роль належить землі - природній основі виробництва;

- методологічні засади формування та використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств проаналізовано та акцентовано увагу на сутність та необхідність умов їх ефективного та раціонального використання на засадах інвестиційних, фінансових, інформаційних ресурсів, які використовують з метою досягнення поставлених цілей;

- аналіз економічної ефективності використання земель сільськогосподарського призначення, який дозволяє обґрунтувати механізм використання земельних ресурсів на основі натуральних та вартісних показників із застосуванням показників повноти, раціональності, рівня інтенсивності та ефективності використання земель;

дістали подальшого розвитку:

- критерії та показники оцінки ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, які враховують регіональні особливості при взаємодії природно-кліматичних умов та основних виробничих факторів галузі;

- наукові засади формування економічного механізму забезпечення ефективного і раціонального використання земельних ресурсів щодо обґрунтування провідної ролі адміністративних методів впливу на землекористувачів;

- організаційні засади охорони та підвищення родючості ґрунтів через застосування ряду агротехнічних та правових заходів;

- принципові положення стратегії розвитку сільськогосподарського землекористування, яка орієнтована на використання досягнень науково-технічного прогресу, включаючи комплексний підхід до планування територій та інноваційні орієнтири при розробці програм розвитку

територій та раціонального використання сільськогосподарських угідь.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані суб'єктами господарювання у сфері виробництва сільськогосподарської продукції, системі управління землекористуванням, для прийняття управлінських рішень щодо ефективного використання усіх ресурсів сільськогосподарських підприємств та залучення інвестицій.

Особистий внесок магістранта. Автор виклав особисту думку щодо теоретико-методичних основ ефективного використання земельних ресурсів, вдосконалення економічного механізму господарювання, охорони і підвищення родючості ґрунту. Наукові положення, висновки та пропозиції належать особисто автору.

Апробація результатів дослідження. Основні наукові положення, висновки і пропозиції доповідались на науково-практичних конференціях: XXII Всеукраїнська науково-методична конференція «Могилянські читання - 2019: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» (1-16 лист. 2019 р., Миколаїв: ЧНУ ім. Петра Могили) та XXIII Всеукраїнська щорічна науково-методична конференція «Могилянські читання - 2020: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» (м. Миколаїв, 16-20 листопада 2020 р.).

Публікації. За матеріалами дослідження опубліковано три статті у фахових виданнях, а саме: в науково-практичному журналі «Подільський науковий вісник», науково-практичному журналі «Агросвіт» та науково-практичному журналі «Інвестиції: практика та досвід».

Структура та обсяг магістерської роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків до кожного з розділів та загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 92 сторінки комп'ютерного тексту, з них основного - 74 сторінки, які містять 8 таблиць, 7 рисунків та 2 додатки. Список використаних джерел із 60 найменувань викладено на 6 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, його методи та інформаційну базу, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі «Теоретико-методичні основи ефективного використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах» розкрито теоретико-методичні основи ефективного використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах, наголошено на тому, що земельні ресурси є основою виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств. Розкриті організаційно-економічні та екологічні аспекти аграрного землекористування, проаналізовано методологічні засади формування та використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

У роботі акцентовано увагу на те, що земля є специфічним засобом праці, який не підлягає переміщенню, територіально обмежений та не змінює своєї натурально-речової форми в процесі використання. Визначальною властивістю земельних ресурсів використовуваних у сільськогосподарському виробництві, є родючість ґрунтів, яка на відміну від інших засобів виробництва в процесі використання не лише не втрачається, а, навпаки, за правильного поводження з нею постійно поліпшується. Завдяки родючості земля має специфічну особливість, яку прийнято називати продуктивною силою землі.

Зазначено, що виробничий потенціал земельних ресурсів є базою, основою формування та використання всіх виробничих ресурсів сільськогосподарського підприємства. Від якості земельних ресурсів, їхнього складу, розміру та призначення залежать якісні, кількісні й структурні параметри формування всіх інших складових, а також ступінь та ефективність використання кожної складової й виробничого потенціалу сільськогосподарського підприємства загалом.

Зосереджено увагу на тому, що з урахуванням особливостей землі як засобу виробництва на державному, регіональному та місцевому рівнях повинні прийматись адекватні управлінські рішення, які б забезпечили умову її ефективного та раціонального використання.

Ресурсний потенціал є основою для виробництва продукції. На кожному конкретному етапі, відповідно до властивих йому умов та обставин охоплює більшу чи меншу сукупність ресурсів у різних співвідношеннях. Вони залежать від технологічних особливостей та розвитку науково-технічного прогресу, організації виробництва, економічних відносин тощо. Структура цього потенціалу впливає на ефективність використання ресурсів і кінцевий результат діяльності підприємства. Така закономірність виразно простежується в аграрному секторі, ресурсномісткість якого зберігає тенденцію до збільшення.

Ресурсний потенціал сільськогосподарського підприємства, на відміну від традиційного трактування його сутності, передбачає сукупність органічно взаємопов'язаних ресурсів (земельних, матеріально-технічних, трудових) та необхідних умов їх ефективного та раціонального використання (інвестиційних, фінансових, інформаційних), що використовуються чи можуть бути використані з метою досягнення поставлених господарських цілей, а також можуть залучатися не тільки безпосередньо у виробничу, а й у інші види діяльності.

У другому розділі «Аналіз та оцінка ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області» обґрунтовано критерії та показники ефективності використання земельних ресурсів у сільському господарстві, проведено аналіз економічної ефективності використання земель сільськогосподарського призначення, здійснено оцінку ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Оцінка ефективності використання земель в сільському господарстві полягає у визначенні повноти, характеру, раціональності, рівня інтенсивності

та ефективності використання земель. Критерієм ефективності використання земель є збільшення обсягу виробництва валової продукції сільського господарства на одиницю затрачених сукупних ресурсів з дотриманням екологічних вимог виробництва. В якості узагальнюючого показника при визначенні ефективності використання земель приймаються вихід валової продукції. Використання землі повинно оцінюватись за продукцією, яку на ній виробляють, а не по тому, як цією продукцією розпоряджається господарство.

В роботі зазначено, що економічна ефективність використання сільськогосподарських земель визначається за допомогою натуральних і вартісних показників. Після проведення аналізу сучасного стану використання цих земель було визначено такі проблеми: високі показники сільськогосподарської освоєності, розораності сільськогосподарських угідь, екстенсивне використання ріллі, ґрунти втрачають свою родючість, в результаті чого знижується урожайність культур, відбувається деформація структури валової продукції сільського господарства тощо.

Встановлено, що для подальшого розвитку галузі необхідне проведення деталізованої оцінки, перегляд низки позицій щодо організаційно-економічних, технічно-технологічних умов функціонування підприємств галузі. Основні показники ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств Миколаївської області представлено в таблиці 1.

Аналіз показників табл. 1. дозволив зробити висновок про зниження ефективності використання ресурсного потенціалу в сільгоспідприємствах Миколаївської області за 2017-2019 роках.

Так, вартість валової продукції сільського господарства у 2019 році становила 16798,5 млн. грн, що на 19,6% більше порівняно з 2017 роком.

У 2019 році чистий прибуток сільськогосподарських підприємств порівняно з 2017 роком зменшився на 231,6 млн. грн (7,9%) та порівняно з 2018 роком – на 585,6 млн. грн (17,8%). Рівень рентабельності операційної діяльності за досліджуваний період зменшився з 24,8% до 16,7%, тобто на 32,7 відсоткового пункту.

Ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств
Миколаївської області

Показники	Роки			Відхилення 2019 у % (відсоткових пунктів) до 2017
	2017	2018	2019	
1	2	3	4	5
Вартість валової продукції сільського господарства (у постійних цінах 2016 р.), млн. грн	14045,2	15336,9	16798,5	19,6
в т.ч. продукції рослинництва	13564,8	14832,6	16236,1	19,7
продукції тваринництва	480,4	504,3	562,4	17,1
Продукція сільського господарства у розрахунку на одну особу (у постійних цінах 2016 р.), грн	12219	13498	14926	22,2
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	24,8	23,4	16,7	-32,7в.п.
Чистий прибуток (збиток), млн. грн	2938,7	3292,7	2707,1	-7,9
Підприємства, які одержали чистий прибуток				
відсотків до загальної кількості підприємств	88,5	88,4	88,8	0,3
фінансовий результат, млн.грн	3373,9	3494,7	3145,9	-6,8
Підприємства, які одержали чистий збиток				
відсотків до загальної кількості підприємств	11,5	11,6	11,2	-2,6
фінансовий результат, млн.грн	435,2	202,0	438,8	0,8
Капітальні інвестиції у сільське, лісове та рибне господарство, млн. грн	2585,1	2384,9	2061,6	-20,3
Прямі іноземні інвестиції, тис. дол. США	4329,0	4183,2	4338,0	0,2

Джерело: складено автором

Варто відзначити кількість підприємств, що отримали прибуток, у 2019 році на 0,3% більше, ніж у 2017 році, але фінансовий результат чистого прибутку зменшився на 6,8%. А от кількість підприємств, що отримали збиток зменшилися на 2,6% у 2019 році порівняно з 2017 роком, але фінансовий результат чистого збитку збільшився на 0,8%.

За досліджуваний період сума капітальних інвестицій у сільське господарство зменшилася на 20,3%, що свідчить про погіршення

інвестиційної діяльності в галузі. Прямі інвестиції у 2019 році порівняно с 2017 роком збільшилися лише на 9,0 тис. дол. США (0,2%).

Сукупність природно-кліматичних умов та основних виробничих факторів галузі при їх сумісній взаємодії формує ресурсний потенціал регіону, а саме: кількість і якість земель сільськогосподарського призначення; наявність трудових ресурсів, зайнятих у сільськогосподарському виробництві; рівні і якість матеріально-технічного забезпечення виробництва.

У третьому розділі «Основні напрями підвищення ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах» досліджені й уточнені теоретичні принципи формування економічного механізму як інструменту забезпечення ефективного та раціонального використання земельних ресурсів, визначено організаційні заходи з охорони та підвищення родючості ґрунтів, викладено основні засади ситуаційного підходу у землекористуванні.

Економічний механізм раціонального використання, охорони земельних ресурсів та підвищення ефективності їх використання охоплює сукупність економічних важелів, за допомогою яких відбувається стимулювання землевідтворювального та екологізберігаючого процесів при використанні земельних ресурсів у будь-якій сфері економічної діяльності з отриманням високого економічного ефекту. Крім ринкового механізму, до складу економічного входить - державний, що включає державні преференції та державну підтримку.

Економічний механізм підвищення ефективності та раціонального використання земель сільськогосподарського призначення крім економічних аспектів повинен містити адміністративні методи впливу на землекористувачів: державний контроль за впливом на кількісний і якісний стан ґрунтів, розробку національної й регіональних програм з охорони земель, систему екологічних обмежень, а також застосування адміністративної, цивільної чи кримінальної відповідальності.

В роботі зазначено, що для охорони та підвищення родючості ґрунтів в Миколаївській області необхідно вжити такі заходи: відновлення державних і обласних програм охорони родючості ґрунтів; впровадження науково обґрунтованих сівозмін; підвищення норм і обсягів внесення органічних добрив, зокрема шляхом використання нетоварної частки врожаю (солоне, стерня, подрібнені стебла соняшнику, кукурудзи тощо), посівів бобових культур, багаторічних трав та сидератів; запровадження механізмів стимулювання відтворення родючості ґрунтів та компенсації їх втрат; проведення великомасштабного повторного ґрунтового обстеження земель на основі сучасних наукових досліджень у галузі ґрунтознавства; застосування ґрунтозахисної системи землеробства. Доцільним є прийняття Закону України «Про збереження ґрунтів та охорону їх родючості».

Акцентовано увагу на те, що стратегічне планування характеризує завжди процес, що зосереджений, в першу чергу, на проблемних питаннях, то він має включати в себе і детальну оцінку наявних земельних ресурсів з точки зору їх подальшої експлуатації (мається на увазі і відсоток господарської освоєності, і передбачуваність чистих парів в структурі посівних площ) і орієнтацію на практичні результати запланованих в межах дослідження дій.

Планування ринкового землекористування має враховувати інноваційні орієнтири з можливістю їх впровадження при реалізації програм розвитку територій (табл. 2). Зазначені орієнтири потребують обов'язкового врахування при розробці та реалізації програм розвитку територій, що забезпечить перехід управління землекористуванням на інноваційний шлях розвитку.

В умовах обмеженості фінансово-інвестиційних джерел фінансування важливе місце займає обґрунтування інноваційних стратегій розвитку землекористування. Стратегія розвитку сільськогосподарського землекористування має включати в себе використання досягнень науково-технічного прогресу та включати комплексний підхід до планування територій.

Інноваційні орієнтири при розробці програм розвитку територій та
раціональному використанні сільськогосподарських угідь

Інноваційний вектор розвитку	Характеристика	Можливі розробки та шляхи реалізації інноваційних орієнтирів
Виробничий	Орієнтований на виробництво та переробку екологічно чистої продукції, що є конкурентоспроможною на внутрішніх та зовнішніх ринках	Збільшення кількості інноваційних підприємств, що впроваджують інноваційні розробки у виробництво; Зростання інвестицій за рахунок розвитку інноваційних орієнтирів у землекористуванні
Агропромисловий	Орієнтований на розвиток високорентабельних та конкурентоздатних сільськогосподарських виробництв	Перехід на інвестиційно-інноваційний шлях розвитку
Технічний	Спрямований на створення екологічнобезпечної продукції з використанням сучасних інноваційно-технологічних розробок, що створюють сприятливі умови для гідного рівня життя населення	Використання нанотехнологій у виробництві, що враховують природні та екологічні умови розвитку території

Джерело: узагальнено автором

Наголошено на тому, що стратегічною метою землекористувача має бути забезпечення умови родючості ґрунту, захист його від процесів ерозії і дефляції, а для того, щоб розробити стратегічний план землекористування, потрібно спочатку провести ґрунтові та інші обстеження, розробити проект використання земель, забезпечити авторський нагляд за реалізацією проекту та знайти можливості інвестиційного забезпечення. Але, в свою чергу, проект використання земель буде науково обґрунтованим і правильним, якщо будуть дотримані певні правила його розробки, такі як встановлення оптимального складу земельних угідь, впорядкування сіножатей та пасовищ, еколого-економічне обґрунтування системи сівозмін та передбачення заходів з охорони ґрунтів, а також забезпечення захисту довкілля від антропогенного впливу.

ВИСНОВКИ

1. Теоретико-методичні основи ефективного використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах свідчать, що серед елементів виробничого потенціалу ключова роль належить землі - природній основі виробництва. Під земельними ресурсами цих підприємств розуміють земельні ділянки сільськогосподарського призначення, які перебувають у їхній власності або користуванні (оренді) для ведення агробізнесу, включаючи ґрунти як основний засіб виробництва, та які потребують організації раціонального використання. Організаційно-економічні та екологічні аспекти аграрного землекористування передбачають ефективне використання земель на засадах збереження родючості ґрунту, як головної умови ефективного господарювання на перспективу.

2. Методологічні засади формування та використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств проаналізовано та акцентовано увагу на сутність та необхідність умов їх ефективного та раціонального використання на засадах інвестиційних, фінансових, інформаційних ресурсів, які використовують з метою досягнення поставлених цілей. Основними складовими ресурсного потенціалу об'єктивно є: земельні ресурси як незамінна основа здійснення сільськогосподарського виробництва; матеріально-технічні, оцінювання яких включає аналіз потенційних можливостей предметів і засобів праці, технічних та технологічних ресурсів підприємства; трудові ресурси як елемент, що приводить у продуктивний рух дві попередні категорії елементів ресурсного потенціалу.

3. Аналіз економічної ефективності використання земель сільськогосподарського призначення дозволяє обґрунтувати механізм використання земельних ресурсів на основі натуральних та вартісних показників із застосуванням показників повноти, раціональності, рівня інтенсивності та ефективності використання земель. Економічна ефективність використання сільськогосподарських земель Миколаївської

області характеризується розвитком деградаційних процесів. За період 2017-2019 рр. натуральні та вартісні показники мають тенденцію до зниження, натомість зростають площі малопродуктивних та деградованих земель. Це свідчить про необхідність удосконалення економіко-організаційних, агротехнічних заходів для підвищення ефективності діяльності галузі та поліпшення якості ґрунтів.

4. Критерії та показники оцінки ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств враховують регіональні особливості при взаємодії природно-кліматичних умов та основних виробничих факторів галузі. Критеріальний підхід дозволив визначити такі проблеми діяльності підприємств: зменшення чистого прибутку на 7,9% та рівня рентабельності операційної діяльності на 32,7 в. п.; недосконала матеріально-технічна база; збільшення витрат на вироблення продукції; зменшення рівня зайнятості у сільському господарстві; недотримання технологій та незадовільне технічне оснащення підприємств; зниження ефективності галузі тваринництва. Існує низка факторів, які затримують надходження інвестицій в аграрний сектор Миколаївської області. Вирішення цих проблем передбачає удосконалення економічного механізму господарювання на засадах ефективного сільськогосподарського виробництва та раціонального використання земельних ресурсів.

5. Наукові засади економічного механізму забезпечення ефективного та раціонального використання земельних ресурсів спрямовані на вдосконалення земельних відносин, де провідна роль належить проблемі підвищення ефективності використання землі як головного засобу виробництва в сільському господарстві. Основними складовими економічного механізму є: ринковий та державний механізм. Складовими ринкового механізму є ціновий та фінансовий сегмент, до якого в ринкових умовах господарювання входить кредитний сегмент, податковий, сегмент страхового захисту та інвестиційного забезпечення. Державний механізм включає державні преференції та державну підтримку, які базуються на

використанні економічних важелів та інструментів пільгового оподаткування та кредитування, стимулюванні раціонального використання на охорони земельних ресурсів. Економічний механізм підвищення ефективності та раціонального використання земельних ресурсів повинен містити адміністративні методи впливу на землекористувачів, забезпечуючи контролюючу та регулюючу функцію аграрного землекористування.

6. Охорона та підвищення родючості ґрунтів у Миколаївській області орієнтована на удосконалення організаційних, агротехнічних та правових заходів. Суттєво важливими є врахування умов природно-економічних зон з подальшим застосуванням найінтенсивніших систем землеробства; підвищення норм та обсягів внесення органічних добрив; застосування комплексу робіт ґрунтозахисної системи землеробства, що в свою чергу зменшить ерозію ґрунтів. Для реалізації ґрунтоохоронних законів необхідно вдосконалити нормативну базу та практичні аспекти реалізації охоронних заходів. Вважаємо доцільним прийняття Закону України «Про збереження ґрунтів та охорону їх родючості», розроблення Концепції та Національної програми охорони родючості ґрунтів, розроблення Концепції та Загальнодержавної програми великомасштабного ґрунтового обстеження.

7. Принципові положення стратегії розвитку сільськогосподарського землекористування мають включати в себе використання досягнень науково-технічного прогресу, комплексний підхід до планування територій та інноваційні орієнтири, а саме виробничі, агропромислові, технічні, які задіяні при розробці програм розвитку територій та раціонального використання сільськогосподарських угідь. Стратегічне планування має забезпечувати детальну оцінку земельних ресурсів з точки зору їх подальшої експлуатації. Ситуаційний підхід у землекористуванні має орієнтуватися на методологічні положення управління з конкретизацією окремих управлінських дій відповідно до ситуації, яка склалася в умовах господарювання, що сприятиме ефективному розв'язанню наявних проблем у сфері землекористування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Лазарева О.В., Бірюкова О.О., Юзик В.А. Шляхи підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення. *Подільський науковий вісник. Науки: економіка, педагогіка*. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2019. №4. С. 8-17.

2. Семенчук І.М., Юзик В.А. Проблема неефективного використання земель сільськогосподарського призначення Миколаївської області. *Науково - практичний журнал «Агросвіт»*. Київ : ТОВ «ДКС Центр», 2020. №3. С. 30-37.

3. Смирнова С.М., Смирнов С.В., Юзик В.А. Оцінка ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. *Науково - практичний журнал «Інвестиції: практика та досвід»*. Київ : ТОВ «ДКС Центр», 2020. №24.

В інших виданнях

1. Юзик В.А. XXII Всеукраїнська науково-методична конференція «Могилянські читання - 2019: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» (листопад 2019 року). Доповідь на тему: «Економічна ефективність використання земель сільськогосподарського призначення сільськогосподарськими підприємствами Миколаївської області».

2. Лазарева О.В., Юзик В.А. XXIII Всеукраїнська щорічна науково-методична конференція «Могилянські читання - 2020: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» (16-20 листопада 2020 року). Доповідь на тему: «Сучасний стан використання земельних ресурсів в сільськогосподарських підприємствах».

АНОТАЦІЯ

Юзик В.А. Ефективність використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах. - Рукопис.

Дипломна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня Магістр за спеціальністю 193 - Геодезія і землеустрій. - Чорноморський національний університет ім. Петра Могили, м. Миколаїв, 2020.

В роботі розкрито теоретико-методичні основи ефективного використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах, наголошено на тому, що земельні ресурси є основою виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств. Розкриті організаційно-економічні та екологічні аспекти аграрного землекористування, проаналізовано методологічні засади формування та використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Обґрунтовано критерії та показники ефективності використання земельних ресурсів у сільському господарстві, проведено аналіз економічної ефективності використання земель сільськогосподарського призначення, здійснено оцінку ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Досліджені й уточнені теоретичні принципи формування економічного механізму як інструменту забезпечення ефективного та раціонального використання земельних ресурсів, визначено організаційні заходи з охорони та підвищення родючості ґрунтів, викладено основні засади ситуаційного підходу у землекористуванні.

Ключові слова: сільськогосподарське землекористування, ресурсний потенціал, ефективність, земельні ресурси, родючість ґрунтів, ситуаційний підхід.

ANNOTATION

Yuzyk V.A. Efficiency of land resources use in agricultural enterprises. - Manuscript.

Thesis for the educational qualification level Master in specialty 193 - Geodesy and Land Management. - Black Sea National University Petro Mohyla, Mykolayiv, 2020.

The theoretical and methodological foundations of the efficient use of the land resources in agricultural enterprises are disclosed in the work, it is emphasized that land resources are the basis of the production potential of the agricultural enterprises. Organizational, economic and ecological aspects of the agricultural land use are revealed, methodological bases of formation and use of resource potential of agricultural enterprises are analyzed.

The criteria and indicators of the efficiency of the land use in agriculture are substantiated, the economic efficiency of the agricultural land use is analyzed, the resource potential of the agricultural enterprises is assessed.

Theoretical principles of formation of the economic mechanism as the tool of ensuring the efficient and rational use of the land resources are investigated and specified, organizational measures for protection and increase of the soil fertility are determined, the basic principles of the situational approach in land use are stated.

Key words: agricultural land use, resource potential, efficiency, land resources, soil fertility, situational approach.